

Leah Ndimurwino, Michaela Jahnig, *The Impact of Climate Change in the Southern African Region and Statelessness* (Skutki zmian klimatycznych w regionie Afryki Południowej a zjawisko bezpaństwowości), „African Human Mobility Review” 2022, vol. 8, no. 3, s. 94–128, <https://doi.org/10.14426/ahmr.v8i3.1134>

Artykuł poświęcony jest złożonemu zagadnieniu, jakim jest związek między zmianami klimatycznymi a bezpaństwowością z uwzględnieniem uregulowań prawnych z zakresu prawa międzynarodowego publicznego oraz krajowego. Temat zaprezentowany jest w kontekście sytuacji w rejonie Afryki Południowej.

Region ten już obecnie boryka się z problemami bezpaństwowości, która stanowi zjawisko niepożądane tak z perspektywy dotkniętej nią jednostki, jak i społeczności międzynarodowej. Problemy te są dostrzegane, czego wyraz stanowią realizowane w skali globalnej, regionalnej i krajowej inicjatywy mające na celu promowanie prawa do obywatelstwa oraz położenie kresu bezpaństwowości. Autorki zauważają jednak, że pomimo wielu wysiłków bezpaństwowość pozostaje wciąż aktualnym problemem w Afryce Południowej. Równocześnie, geograficzne położenie regionu sprawia, że należy on do obszarów szczególnie narażonych na narastające negatywne oddziaływania zmian klimatycznych. Te zaś, jak wiadomo, należą już obecnie do istotnych przyczyn migracji wewnętrznych i międzynarodowych. W niedalekiej przyszłości można się spodziewać wzrostu ich znaczenia jako czynnika uruchamiającego procesy migracyjne. Autorki wskazują, w jaki sposób migracje powodowane pośrednio lub bezpośrednio przez zmiany klimatyczne mogą przyczyniać się do narastania problemu bezpaństwowości.

Punktem wyjścia do właściwej analizy jest usystematyzowanie sposobów, w jakich zmiany klimatyczne mogą prowadzić do masowych migracji. Na pierwszy plan wysuwa się podnoszony od dawna w debacie dotyczącej zmian klimatycznych problem podnoszenia się poziomu mórz i prognozowanego zalania nisko położonych państw wyspiarskich. Dalej wskazywane są mniej oczywiste, aczkolwiek nie mniej znaczące przyczyny: formalne określenie danego obszaru jako strefy wysokiego ryzyka niezdatnej do zamieszkania przez ludzi; katastrofy naturalne o gwałtownym przebiegu, takie jak cyklony tropikalne, powodzie itp.; kataklizmy o powolnym przebiegu, takie jak procesy pustyńnienia; konflikty będące skutkiem zmian klimatycznych. Analizując poszczególne scenariusze, autorki zwracają uwagę, że nie zawsze przesiedlenia spowodowane tymi czynnikami będą mieć charakter transgraniczny i trwałe. Ponadto, nawet przesiedlenia transgraniczne o trwałym charakterze nie skutkują automatycznie powstaniem bezpaństwowości lub utratą jakiegokolwiek ochrony przez daną osobę. Jednakże w połączeniu z innymi czynnikami, takimi jak niedostatki w procedurze rejestracji urodzeń, utrata dokumentów tożsamości lub przedłużające się okresy wysiedlenia, ryzyko bezpaństwowości i pozbawienia migrantów ochrony rośnie. Wiele zależy od tego, gdzie znajdzie się dana osoba, ponieważ przepisy prawne w poszczególnych państwach regionu nie są identyczne. Różny jest bowiem zakres związania państw instrumentami z zakresu międzynarodowej ochrony praw człowieka, stopień implementacji tych zobowiązań, szczególne rozwiązania w prawodawstwach krajowych w obszarze nabywania obywatelstwa oraz obejmowania ochroną.

Autorki analizują szczegółowo stan prawny w trzech państwach regionu: Republice Południowej Afryki, Mozambiku i Tanzanii. Kraje te zostały wybrane ze względu na ich położenie wzdłuż wybrzeża Oceanu Indyjskiego, a tym samym podatność na różnego rodzaju kataklizmy przyrodnicze, zarówno o gwałtownym, jak i powolnym przebiegu, które mogą skutkować narastaniem omawianych problemów. Analiza uregulowań krajowych w badanych państwach zwieńczona jest bardzo konkretnymi rekomendacjami co do postulowanych zmian pozwalających na stawienie czoła nieuniknionym, jak się wydaje, skutkom zmian klimatycznych w prezentowanym kontekście migracji i obywatelstwa.

Autorki podkreślają jednak w konkluzji, że „zarówno bezpieczeństwo, jak i zmiany klimatyczne to problemy, których nie da się zamknąć w granicach żadnego państwa”, i wskazują, że poszukiwanie rozwiązań wymaga nie tylko działań w skali krajowej, lecz także współpracy regionalnej.

*Agnieszka Narożniak**

<https://doi.org/10.14746/spp.2024.1.45.11>

* WSB Merito University in Poznań | Uniwersytet WSB Merito w Poznaniu, Polska, <https://orcid.org/0000-0002-3091-9849>, e-mail: agnieszka.narozniak@merito.pl.